

6. UNITED NATIONS PROTOCOL ON THE PROVISION OF ASSISTANCE TO VICTIMS OF SEXUAL EXPLOITATION AND ABUSE. URL : https://www.un.org/en/pdfs/UN%20Victim%20Assistance%20Protocol_English_Final.pdf

УДК 343.222.4

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/549-551

Вадим ХАШЕВ

доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАТУСІ СУБ'ЄКТА ПІДВИЩЕНОГО ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

Включення до тексту Кримінального кодексу України (далі – КК), відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 р., такого поняття, як «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» [1], обумовлює спрямування уваги науковців на якісне тлумачення, а практичних працівників – на ефективне застосування відповідних новел кримінального закону.

Слід відзначити, що дискусійні аспекти характеристики осіб, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, досліджували у своїх працях такі вчені, як: А. Вознюк, О. Дудоров, О. Кваша, І. Копйова, А. Нікітін, К. Ципишук, Т. Шевченко та ін. Проте значне коло проблем, пов'язаних із кваліфікацією діянь, що вчиняють керівники організованих злочинних угруповань, залишається недостатньо розв'язаним. Зважаючи на обмежений обсяг наукового дослідження, спробуємо окреслити деякі з них.

Так, відповідно до п. 2 примітки до ст. 255 КК: «Під особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі»,... слід розуміти особу, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив» [2].

З аналізу вищенаведеного визначення випливає, що особами, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, можуть бути, зокрема, особи, які мають статус «вор в законі». Використання такого жаргонного словосполучення у тексті кримінального закону, на перший погляд, вбачається не зовсім доречним, оскільки вживання жаргонної лексики, на думку дослідниці понятійного апарату Особливої частини КК З. Тростюк, є неприпустимим у нормативно-правових актах [3, с. 51]. Крім того, у Великому тлумачному словнику сучасної Української мови термін «вор» відсутній [4], оскільки його запозичено з російської мови і він традиційно відповідає слову «зłodий» в українській правничій мові [5, с. 25; 6, с. 29].

Проте, як зазначає сама З. Тростюк, «у тому випадку, коли це диктується правовою доцільністю, можна вживати у нормативно-правових актах жаргонну лексику. Мова йде про необхідність досягнення у найменші строки максимально швидкого правового ефекту. Часто жаргон більше вживаний, більше звичний у загальнорозмовній мові» [3, с. 51–52]. Саме вищезазначена ситуація, на нашу думку, стосується необхідності появи у тексті КК терміна «вор в законі».

Крім того, вживання словосполучення «вор в законі» з русизмом та у лапках, що вказує на його жаргонність, обумовлено тим, що саме у названій редакції мають статус серед кримінальної спільноти відповідні представники злочинного світу, на протидію яким і було прийнято розглядані нами зміни до КК. Включення ж до КК поняття «зłodий у законі» може дозволити саме «ворам у законі» уникати відповідальності, виправдовуючись тим, що вони фактично не належать до категорії «зłodий у законі». Оскільки серед представників цієї

категорії злочинного світу багато хто має походження з країн колишнього радянського союзу і їм було присвоєно статус саме «вора в законі».

Звичайно, і ця позиція дістає цілком обґрунтованої критики, оскільки у розглядуваному нами визначенні можна було обмежитись лише вказівкою на «особу, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу», розуміючи під нею і «ворів в законі».

Що стосується самого змісту аналізованого поняття, то для визнання факту наявності у особи статусу «суб'єкта підвищеного злочинного впливу» необхідно довести, що така особа вчинила два діяння: 1) здійснювала злочинний вплив на діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив; 2) координувала злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Крім того, у відповідних процесуальних документах обов'язково слід фіксувати, що вищезазначені діяння вчинялись завдяки таким альтернативним особистісним характеристикам, як: 1) авторитет; 2) інші особисті якості; 3) можливості.

Вживання між вищезазначеними особистісними характеристиками сполучника «чи» означає, що слід доводити факт використання як мінімум однієї з вищеперелічених властивостей.

Відповідно до п. 1 примітки до ст. 255 КК: «Під злочинним впливом... слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності» [2].

Злочинний вплив передбачає здійснення хоча б одного з альтернативних діянь: 1) сприяння; 2) спонування; 3) координація; 4) інший вплив. Зазначені діяння мають відбуватись стосовно злочинної діяльності.

У процесуальних документах слід не лише вказувати функції, які виконував суб'єкт підвищеного злочинного впливу під час здійснення впливу на злочинну діяльність інших осіб, але й детально розкривати їхній зміст, а також надавати конкретні докази на підтвердження відповідного статусу такого суб'єкта. У протилежному випадку суди будуть виправдовувати винних осіб.

Типовим прикладом може слугувати вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 грудня 2021 р. у справі № 485/821/21. Так, Д. обвинувачувався за ч. 2 ст. 255-1 КК у тому, що «завдяки здобутому авторитету та особистим якостям він сприяв, спонукав та координував злочинну діяльність в умовах установи виконання покарань, тобто способу існування певної частини суспільства, її життєзабезпечення у відповідності до «злочинських традицій» та виконував наступні функції:

1. прийняв на себе всю повноту неформальної влади на території колонії серед засуджених під статусом «смотрящий за лагерем»;
2. встановив правила поведінки засуджених у відповідності до «злочинських законів» та спонукав і забезпечував їх дотримання засудженими;
3. призначив довірених осіб, які користувались авторитетом серед інших ув'язнених та мали вплив на них, «смотрящих за бараками», які виконували його вказівки, інше;
4. контролював забезпечення та надходження на територію установи виконання покарань заборонених для користування предметів, речей, речовин, грошових коштів, інше та їх розподіл серед засуджених;
5. здійснював збір із засуджених та розподіл коштів, забезпечував наповнення так званого «общаку», тобто фонду взаємодопомоги в злочинському середовищі;
6. приймав рішення про необхідність видачі ув'язненим засобів зв'язку, незаконну доставку яких організовував до установи;
7. організовував та контролював азартні ігри на території колонії як одне з джерел отримання грошових коштів;
8. визначав злочинну касту, в якій мав перебувати засуджений, зокрема «козли», «мужики», «порядочні», «непорядочні», інше;
9. вирішував спори, які виникали між засудженими з точки зору неписаних кримінальних «законів», «по поняттям», виступаючи в таких випадках в ролі «мирового судді», а також між засудженими та особами поза межами установи, вів переговори від імені засуджених та визначав обґрунтованість претензій, а також приймав рішення про необхідність покарання винуватця та яким воно буде;
10. здійснював розподіл матеріального забезпечення та його збір у засуджених для

розподілу на власний розсуд у житловій зоні установи та дисциплінарному ізоляторі, використовував такий розподіл, у тому числі, як покарання та заохочення;

11. проводив так звані співбесіди із засудженими, які прибували до подальшого відбування покарання в «Снігурівській виправній колонії № 5», доводив до них свої вимоги утримання та визначав, до якої касти буде відноситись засуджений;

12. інше.

Однак в цій частині пред'явлене обвинувачення є неконкретизованим, а саме, коли саме та які саме дії були вчинені ОСОБА_1, не конкретизовано, кому він сприяв у вчиненні злочинної діяльності, кого саме він спонукав та/чи координував у здійсненні злочинної діяльності, чи мало на меті розподіл матеріальних цінностей забезпечення злочинної діяльності» [7]. Зважаючи на зазначене, суд виправдав Д. за ч. 2 ст. 255-1 КК.

Підсумовуючи, слід відзначити, що законодавче визначення поняття «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» зазнає постійної та несправедливої критики з боку науковців, оскільки містить низку недоліків, є досить неконкретизованим, з великою кількістю оціночних ознак, а тому потребує удосконалення. Проте які бинедоліки не містило аналізоване поняття, воно неодмінно вимагає якісного тлумачення, з тим щоб надати практичним органам інструмент для правильного застосування відповідних положень КК. Для цього слід спиратись на існуючу законодавчу конструкцію тексту п. 2 примітки до ст. 255 КК.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою : Закон України від 04 червня 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-20#n7>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. Київ : Атіка, 2003. 144 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

5. Російсько-український словник правничої мови за ред. А. Ю. Кримського. Збірник Історично-Філологічного Відділу, № 41. Київ : Друкарня Української Академії Наук, 1926. 322 с.

6. Словник юридичних термінів (російсько-український) / уклад. Ф. Андерш, В. Винник, А. Красницька, А. Полешко, О. Юрчук. Київ : Юрінком, 1994. 322 с.

7. Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області у справі № 485/821/21 від 03 грудня 2021 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101593222>.

УДК 343.36

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/551-554

Юлія ХРИСТОВА

докторант кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО НАСЛІДКИ КРИМІНОГЕННИХ ВПЛИВІВ НА БЕЗПЕКУ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В цілому аналіз останніх кримінологічних досліджень довів, що під криміногенним впливом на безпеку правосуддя доцільно розуміти сукупність криміногенних чинників, які впливають на зниження її рівня. До основних із них в умовах воєнного стану в Україні належать:

- відсутність стратегічного планування забезпечення кримінологічного захисту правосуддя в Україні;
- відсутність захищених від небезпеки артилерійських, ракетних та інших обстрілів держави-агресора територій в цілому та місць для здійснення правосуддя зокрема (за винятком обладнаних в укритті судових установ залів для розгляду справ, як, наприклад, у